

NATUURHISTORISCH

MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 2077. Mederedacteuren: Jos. Cremers, Looiersgracht 5, Maastricht, Tel. 208. Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College, Valkenburg (L.), Telef. 35. R. Geurts, Echt. Penningmeester: ir. P. Marres, Villa „Rozenhof“, St. Pieter-Maastricht, Postgiro 125366 ten name v.h. Nat. hist. Gen., Maastricht. Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Tel. 45.

Verschijnt Vrijdags voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Lezing Pater Dr. H. Schmitz S. J. op Woensdag 6 Maart e.k. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op Woensdag 6 Februari 1935. — H. Schmitz S. J. De sociaal-chimaeren van Störcke en het probleem van den mierenstaat. — A. M. Scholte S. J. De Nederlandsche Tingitiden in woord en beeld. — Dr. O. Duda. Beitrag zur Kenntnis der Paläarktischen Madizinae (Dipt.) (Fortsetzung). — J. E. van Veen. Die Cytheridae der Maastrichter Tuffkreide und des Kunrader Korallenkalkes von Süd-Limburg. 1. Die Gattung Brachycythere. — A. De Weaver. *Spiranthes spiralis* (L.) Koch.

VERGADERING OP WOENSDAG 6 MAART e.k.

in het Museum, te 6 uur.

LEZING met Lichtbeelden

te houden door

Pater Dr. H. SCHMITZ S.J.

over

Het leven in den Mierenstaat

Introductie toegestaan.

VERSLAG VAN DE MAANDELIJSCHE VERGADERING OP WOENSDAG 6 FEBRUARI 1935.

Aanwezig de dames: A. Kemp-Dassen, B. v. Itallie en B. Vankan en de heeren: Jos. Cremers, Fr. v. Rummelen, P. v. d. Linden, P. Kleipool, J. Beckers, M. Kemp, L. Gregoire, D. v. Schaïk, H. Jongen, E. Kruytzer, M. Mommers, J. Rijk, J. Maessen, Br. Christophorus, L. Burg, J. Cremers, G. Caselli, Em. Caselli, H. Schmitz S.J., Br. Bernardus en G. Waage.

Met een woord van welkom opent de Voorzitter de vergadering. Br. Christophorus heeft een stukje turf met groenen aanslag en vraagt, of dit kiemende varensoren zijn. De heer Waage zegt, dat dit inderdaad prothallia zijn en vertelt aan de hand van eenige teekeningen iets omtrent de merkwaardige voortplanting der varens. De heer Kleipool toont eenige noten van *Juglans nigra*, een boom, voorkomend in 't park te Caestert.

Een vraag van eenige leden aan den heer van Rummelen over het vinden van een grooten zwerfsteen in de lössoiden van Beek, waarover de heer

Beckers op de vorige vergadering sprak, werd in den volgende geest beantwoord.

Het vinden van dit zweefblok, dat een Révien-kwartsiet blijkt te zijn, in de lössoiden van Beek, is voor mij niet vreemd, en geheel niet in strijd met mijn verklaring van het ontstaan der lössoiden. Grintrolstukken en zelfs grintlaagjes komen in de lössoiden meer voor, dan men voor korten tijd vermoedde. Bij de Belvédère zijn thans grintrolstukken in een dun laagje te zien. In het kanaal-pand van het Albertkanaal tusschen Kesselt en Veldwezelt waren zij op dezelfde wijze zichtbaar, althans vóór de vulling. Dat men vroeger geen grint in lössoiden opgemerkt heeft, komt daardoor, dat zoo zelden profielen over groote lengte ontsloten zijn, en zeker niet op de aanwezigheid van grint zijn onderzocht. Alleen de grootte van het zweefblok te Beek zou eenigszins bevreemdend kunnen schijnen. De verklaring is m.i. echter vrij eenvoudig.

Dit blok werd gevonden in den overgang van het Hoogterras van den Catsopheuveld naar het Middenteras van Beek. Eerst na het terugtrekken van de Maas van het Middenteras, dus het begin van insnijden in het Laagterrasbed, kon de lössoidenafzetting op het Middenteras een aanvang nemen. Op het Hoogterras was in dien tijd reeds lössoiden-materiaal aanwezig, en zelfs in het Middenteras vinden wij bij Gronsveld, Amby en Geleen lössoidenafzettingen. Tijdens de insnijding van het Laagterras, waarbij de rivier het door haar afgezette Middenteras-materiaal in de thans bestaande Laagterras-sleuf opruimde, werden op het Middenterasgrint de Middenteras-lössoiden afgezet. Dit laatste geschiedde door over de Hoogterras-lössoiden afstroomend hellingwater, door in het Middenteras aanwezige stroomgeulen en bij droogte door windopwaaiing van plaats tot plaats. Echter niet, zooals de voorstanders van de aeolische theorie zich voorstellen, door zich hoog in het

luchtruim verheffende stofwolken, die door constante, in dezelfde richting waaiende, winden werden voortgestuwd.

Bij groote watertoevloeden kon de rivier echter de reeds prijs gegeven gedeelten nog overstroommen, evenals zij dit thans nog doet in het zgn. winterbed. Bij deze hooge waterstanden werd zeker grint uit hooger gelegen achterland medegevoerd en ergens in den benedenloop gedeponeerd. De grootte van het grintmateriaal was afhankelijk van de stroomsnelheid. Groote blokken konden alleen bij ijsgang verplaatst worden. Deze zonken naar de diepte, zoodra de omgevende ijsmassa niet voldoende omvang meer had om hen verder te dragen. Zoodra de rivier zich weer in het Laagterrasbed had teruggetrokken, kon de lössoidenafzetting op het Middenteras opnieuw voortgang hebben.

De vondst van den heer Beckers is intusschen zeer interessant. Zij is een welkome bijdrage voor de genese der lössoiden.

Pater Schmitz S. J. krijgt hierop het woord. (Zie artikel in dit no.). De heer Waage zegt, dat zoodra hij 't woord sociaal-chimaere hoorde, dacht aan 't gekunstelde, 't niet natuurlijke, wat een chimaere kenmerkt. Dit kan men toch niet zeggen van een gemengde mierenkolonie. Hij meent, dat deze term in wetenschappelijke kringen z.i. geen ingang zal vinden. Te goed wordt daar gevoeld, wat men onder chimaere te verstaan heeft en hoe deze ontstaat. Zoowel naar ontstaanswijze van een chimaere, als naar de gangbare definitie is 't woord chimaere hier onjuist gebruikt. Zelfs als de heer Stärke aan den term chimaere een andere beteekenis wil geven dan hij in biologische kringen heeft, dan nog geeft deze nieuwe term geen verhelderend of beter inzicht in het wezen der gemengde mierenkolonies. Waarom is dan een nieuwe vakterm noodig?

De heer Kruytzer zegt, dat 't wel mogelijk is, overeenkomsten te vinden tusschen een mierenkolonie en een organisme, zooals Wheeler dat gedaan heeft, maar dat daartegenover toch ook verschillen tusschen beide zijn op te geven.

De heer Jongen deelt mede, dat hij een exemplaar van de watersnip, *Gallinago gallinago*, gekregen heeft. 't Dier was dood gevlogen tegen telefondraden te Nyswiller.

Vervolgens vertelt hij eenige waarnemingen door een jager gedaan betreffende den vos. De jager heeft o.m. waargenomen, dat een vos eenige prooidieren (mollen) ving en die op een hoopje bijeenbracht om dan weer te gaan jagen. Spr. zegt, dat we vaak sceptisch staan tegenover jagersverhalen, maar soms blijken in de verhalen toch wel belangrijk biologische waarnemingen te schuilen. De heer Waage laat circuleeren een kalender, samengesteld door den bekenden natuurfotograaf, ons medelid, Jan P. Strijbos. 't Kalendertje bevat een keur van foto's, waaronder er zijn, die treffen door prachtige visie. Unieke foto's van lepelaar, zilvermeeuwen, kleine plevier, jonge woudaapjes, alle in diep-koperdruk uitgevoerd, geven aan dezen kalender een zekere bekoring. Het formaat is zoo, dat de data duidelijk opvallen en toch niet zoo do-

mineeren, dat ze de aandacht van de foto afleiden. Buitengewoon handig en aardig gevonden is, dat men de kalenderbladen na gebruik kan afknippen, zoo, dat men een prachtige briefkaart bezit, aan den achterkant met briefkaartindeeling. Als men bedenkt, dat men van dit kalendertje een heel jaar plezier heeft, en dan 24 briefkaarten overhoudt, dan is de prijs (f 1.60) zeer laag. We wenschen ons lid Strijbos toe, dat dit kalendertje vlot koopers vindt, zoodat we ieder jaar onze kamer met een nieuwe „Strijbos" kunnen versieren. De uitgever is de firma F. Abrahamson te A'dam.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

DE SOCIAAL-CHIMAEREN VAN STÄRCKE EN HET PROBLEEM VAN DEN MIERENSTAAT

door

H. Schmitz S. J.

In het Verslag van de 67e Wintervergadering van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging 1934 (Tijdschr. v. Entomol. LXXVII, 1934) trot ik een interessante inleiding aan van den heer A. Stärke, den Dolder, over „sociaal-chimaeren" (blz. XXX—XXXVI). Deze inleiding beweegt zich gedeeltelijk op het gebied van biologische theorieënvorming en gaat in zoover boven het niveau van een zuiver entomologische mededeeling uit. Ik zou ze daarom hier in 't kort willen bespreken.

De schrijver wil „den naam sociaal-chimaere gebruiken voor de uit twee of meer soorten samengestelde mierenkolonies" (XXXI). Het is dus geheel en al hetzelfde als wat Wasmann van 't begin af aan een „gemengde kolonie" noemde; vgl. Wasmann, *Das Gesellschaftsleben der Ameisen*, blz. 3: „Eine gemischte Kolonie ist jene Ameisenhaushaltung, die aus Ameisen verschiedener Arten besteht".

Stärke zegt niet, waarom hij het noodig acht, voor den door Wasmann gebruikten term, die ook door alle buitenlandsche auteurs gebezigd en reeds bij Pierre Huber aangetroffen wordt (fourmière mixte), een nieuwen in te voeren. Bij de toelichting van zijn nieuwe uitdrukking verwijst hij naar de bekende „entbastarden" van tomaten en nachtschade, die uit weefsels van twee verschillende plantensoorten bestaan. Aldus bestaan ook de gemengde mierenkolonies uit individuen van twee (maar ook van drie en nog meer!) soorten. Noemt men de betreffende plantaardige wezens chimæren, dan mogen de gemengde mierenkolonies sociaal-chimaeren heeten.

't Is mogelijk, dat deze nieuwe terminologie ingang vindt — men zal het moeten afwachten. Van mooi klinkende namen hangt ook in de wetenschap veel voor het succes af. Maar persoonlijk heb ik toch wel eenige bezwaren. Wel is waar is Stärke niet de eerste, die het begrip chimaere, dat bij de botanici een zeer speciaal geval aanduidt, naar zoölogisch terrein overbrengt. Men spreekt daar van Hydra-chimaeren, wanneer b.v. deelen van levende